ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ

1. Основні права дитини закріплені Конвенцією ООН про права дитини.

У наш час існує близько ста міжнародних угод і декларацій, які так чи інакше, стосуються прав дитини. Більшість з них перспективні, але прийнята 1959 року Декларація про права дитини була всього лише рекомендацією.

Польська делегація наполягала на тому, щоб ООН прийняла не Декларацію, а Конвенцію про права дитини як більш дієвий правовий інструмент. І саме Польща 7 лютого 1978 року подала до комісії ООН по правам людини проект Конвенції про права дитини. Польський уряд запропонував відзначити Міжнародний Рік Дитини (оголошений ООН на 1979 рік) і 20-ту річницю Декларації прав дитини прийняттям окремої Конвенції про права дитини. Польський проект майже слово в слово повторював текст Декларації з невеличкими правками та доповненнями. Комісія по правам людини вирішила проконсультуватися з державами-членами і компетентними організаціями. За короткий строк Комісія отримала 28 відповідей від держав-членів, 4 від спеціальних агенцій (МОП, МОЗ, ЮНЕСКО і МВФ) та 15 від громадських організацій. Пропозицій надійшло так багато, і вони були такими різноманітними, що всім стало зрозуміло: до 1979 року прийнятий текст Конвенції підготувати неможливо. У грудні 1978 року Комісія ООН по правам людини створила відкриту робочу групу, яка повинна була координувати роботу по підготовці тексту Конвенції із залученням найширших кіл громадськості.

Поступово польський проект, використаний як ініціативний варіант, змінювався текстами, підготовленими громадськими організаціями, які 1983 року створили так звану Ad Hoc Group, покликана не лише координувати підготовчий процес, а й лобіювати Конвенцію ООН про права дитини в урядах країн-членів ООН. Кількість членів Ad Hoc Group постійно зростала і у 1989 році налічувала 50 організацій. Пізніше, після прийняття Конвенції ООН про права дитини, ця група відігравала надзвичайно важливу роль у процесі її підписання, ратифікації і запровадження у життя.

Саме тому робота над проектом Конвенції розтяглась на довгі роки. Робота була складною і багатогранною. До створення Конвенції залучалось багато спеціалістів з різних країн світу, різноманітні громадські, неурядові організації, в центрі яких стояли питання захисту і охорони дитинства. Лише 20 листопада 1989 року, через 10 років після Міжнародного Року Дитини і 30 років після Декларації прав дитини, Конвенція про права дитини була одноголосно прийнята Генеральною Асамблеєю ООН. У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини.

Відповідно до ст. 1 Конвенції про права дитини, дитиною вважається кожна людина до досягнення нею 18 років, якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Дитина, як і кожна людська істота, від народження має права людини. Але вона повинна мати ще й додаткові, особливі права. Чим це зумовлено? А це зумовлено її фізичною, розумовою, соціальною, моральною та духовною незрілістю. І для того, щоб дитина стала зрілою людиною у всіх відношеннях, їй необхідно мати певні спеціальні можливості. Отже, права дитини – це певні

спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування і досягнення зрілості.

Які ж спеціальні, додаткові права є у дитини? Такі її права передбачені у Декларації прав дитини (1959 р.) та Конвенції про права дитини. При цьому кожна дитина, незалежно від раси, статі, мови, релігії, національності, майнового стану, стану здоров'я має рівні права з усіма іншими дітьми. Зазначимо основні групи прав дитини:

- особисті (громадянські) права;
- культурні права;
- соціальні права.

Звичайно обов'язки з утримання і виховання дітей мають їх батьки. Разом з тим і держави – сторони Конвенції про права дитини, зокрема й Україна, яка ратифікувала її у 1991 році, зобов'язані забезпечувати усі права дитини, закріплені в цій Конвенції.

Особисті права дитини

- право на життя і розвиток;

Стаття 6

1. Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.

2. Держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

- право набуття громадянського статусу, тобто реєстрації після народження і набуття імені;

Стаття 7

1. Дитина має бути зареєстрована зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування.

- право на отримання громадянства;

Стаття 8

1. Держави-учасниці зобов'язуються поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання.

- право дитини на сім'ю, тобто на виховання біологічними батьками – на постійні контакти з ними та тривалий зв'язок, якщо це тільки буде можливо;

Стаття 9

1. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і

процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

- свобода релігії та переконань;

Стаття 14

1. Держави-учасниці поважають право дитини на свободу думки, совісті та релігії.

2. Держави-учасниці поважають права та обов'язки батьків і у відповідних випадках законних опікунів керувати дитиною в здійсненні її права методом, що відповідає здібностям дитини, які розвиваються.

3. Свобода дотримуватися своєї релігії або віри може зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку, моралі та здоров'я населення або захисту основних прав і свобод інших осіб.

- свобода слова, висловлення поглядів і повага до них відповідно до віку дитини;

Стаття 12

1. Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

2. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

- особливо дитина повинна бути вислухана в адміністративних і судових діях у всіх справах, що її стосуються (наприклад, зміна прізвища, всиновлення);

Стаття 12

...2. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

- захист від фізичного або психічного насилля, визиску, сексуального зловживання, всілякої жорстокості;

Стаття 19

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності

піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Стаття 32

1. Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

Стаття 34

Держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень.

- щодо дитини не можна виносити смертний вирок або карати її довічним ув'язненням.

Стаття 37

Держави-учасниці забезпечують, щоб:

а) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років…

Соціальні права

- право на охорону здоров'я;

Стаття 24

1. Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я.

- право на відповідні умови життя;

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

2. Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

- **право на відпочинок, вільний час, розваги і забави.**

Стаття 31

1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.

Культурні права

- право на освіту, освіта в обсязі неповної середньої школи є обов'язковою і безкоштовною;

Стаття 28

1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

a) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту;

b) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;

c) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів…

- право на користування культурними цінностями;

Стаття 31

1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.

2. Держави-учасниці поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку.

- право на інформацію;

Стаття 17

Держави-учасниці визнають важливу роль засобів масової інформації і забезпечують, щоб дитина мала доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до таких інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини.

- **право на знання та забезпечення своїх прав.**

Стаття 4

Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції. Щодо економічних, соціальних і культурних прав Держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і при необхідності в рамках міжнародного співробітництва.

- старшим дітям Конвенція надає певні політичні права, наприклад, право на об'єднання і зібрання в мирних цілях.

Стаття 15

1. Держави-учасниці визнають право дитини на свободу асоціацій і свободу мирних зборів.

Для здійснення міжнародного контролю за здійсненням прав дитини та виконанням зобов'язань, взятих на себе державами, був створений Комітет ООН з прав дитини. Комітет складається з 10 експертів, котрі визначаються високими моральними якостями та компетентністю у сфері прав дитини. Вони обираються державами-учасницями на 4 роки. Держави раз на 5 років мають подавати в Комітет доповіді про вжиті ними заходи щодо закріплення прав дитини у національному законодавстві та стану їх забезпечення. На підставі цих доповідей Комітет розробляє пропозиції та рекомендації стосовно дотримання прав дитини, які направляють відповідній державі та повідомляють Генеральній Асамблеї ООН.

2. *Відображення норм Конвенції ООН про права дитини в національному законодавстві України*

Україна разом з іншими державами підписала Конвенцію ООН про права дитини і тим самим взяла на себе обов'язок виконувати його норми шляхом прийняття нових відповідних законів, створення відповідних установ і організацій тощо. Відповідно до Конституції України, міжнародні норми з прав дитини є частиною національного законодавства і підлягають виконанню всіма особами на території нашої держави.

Отже, прослідкуємо як норми Конвенції ООН про права дитини знайшли своє відображення в національному законодавстві України.

Таблиця рецепції положень Конвенції ООН про права дитини у національному законодавстві

Положення Конвенції ООН про права дитини	Реалізація норм Конвенції в законодавстві України
ст. 1 дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-ти річного віку, якщо законом застосовуваним до даної особи вона не досягає повноліття раніше	ст. 6 Сімейного кодексу України, ст. 1 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 3 держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такі захист і	ст. 4,5,8,12 та розділ V Закону України "Про охорону дитинства", ст.

піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів та інших осіб, які відповідають за неї за законом	150, розділ IV Сімейного кодексу України
ст. 6 дитина має невід'ємне право на життя	ст. 27 Конституції України, ст. 6 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 7 дитина має бути зареєстрована зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я, набуття громадянства а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування	ст. ст. 44, 144-146, 150, 152 Сімейного кодексу України, ст. 7, 12 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 8 право дитина на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки	ст. 28 Конституції України
ст. 9 держави-учасниці забезпечують щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини	ст. 14 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 11 держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням дітей із-за кордону	ст. 149 Кримінального кодексу України
ст. 12 держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати свої власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань	ст. 34 Конституції України, ст. 9 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 13 дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини	ст. 34 Конституції України, ст. 9 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 14 держави-учасниці поважають право дитини на свободу думки, совісті та релігії	ст. 35 Конституції України

ст. 15 держави-учасниці визнають право дитини на свободу асоціацій і свободу мирних зборів	ст. 39 Конституції України, ст. 4,5 Закону України "Про молодіжні та дитячі громадські організації", ст. 23 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 16 жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на сімейне та особисте життя, недоторканість житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність	ст. ст. 32, 38 Конституції України
ст. 18 держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини	ст. 11 Закону України "Про охорону дитинства"
ст. 19 держави-учасниці вживають всіх необхідних адміністративних соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого брутального поводження чи експлуатації	ст. 10 Закону України "Про охорону дитинства", ст. 15 Закону України "Про попередження насильства в сім'ї"
ст. 28 держави-учасниці визнають право дитини на освіту та з метою його досягнення: вводять безоплатну обов'язкову початкову освіту; сприяють розвитку інших форм середньої освіти як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей; забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного; забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти та професійної підготовки для всіх дітей	ст. 53 Конституції України, ст. 19 Закону України "Про охорону дитинства", ст. 6 Закону України "Про загальну середню освіту", ст. 4 Закону України "Про вищу освіту"
ст. 32 держави учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я	ст. 21 Закону України "Про охорону дитинства", глава XIII Кодексу законів про працю України